

of building communism. The author traces some significant shortcomings, as like lack of independence from the center, the phenomenon of the dominance of ideology in the industry that allows us to suggest the existence of factors that hindered the development of national cinema.

Keywords: cinematography, film production, cinematographic art, propaganda, Soviet ideology, reconstruction processes, mobilization of society.

* * *

УДК 330.82(477–25)«1911/1915»

Карпусь Д. О.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
економічної теорії та історії, Білоцерківський
національний аграрний університет
(Україна, Біла Церква), karpusdm@ukr.net

ПЕРІОД НАЙВИЩОЇ АКТИВНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОЇ ШКОЛИ М. В. ДОВНАР–ЗАПОЛЬСЬКОГО (1911–1915)

Ця стаття присвячена найбільш інтенсивному періоду функціонування наукової школи. При написанні роботи використовувалися проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, ретроспективний, системного аналізу та синтезу методи.

У 1913 році історико-етнографічний гурток відсвяткував своє десятиріччя. На урочистому засіданні було прийнято рішення відзначити річницю утворення гуртка випуском ювілейного збірника статей, присвяченого М. В. Довнар–Запольському.

Для київської школи економічної історії потреба друкувати результати своїх досліджень стала доволі нагальною, оскільки її наукова продуктивність значно зростає. М. В. Довнар–Запольському вдалося домогтися від Міністерства освіти щорічної субсидії на друк праць.

У травні 1913 року вийшов перший збірник статей гуртка. Повна назва друкованого органу гуртка була «Сборник статей членов Студенческого Историко-Этнографического кружка при Университете Св. Владимира под руководством проф. М. В. Довнар–Запольского», скорочена назва «Сборник статей». Перший збірник був цілком присвячений економічній та соціальній історії Росії XVI–XVII ст.

Ця подія позитивно вплинула на наукову продуктивність гуртка. Після першого випуску «Сборника статей» в досить короткі строки почали готуватися до друку інші випуски.

Значно посилилась підготовка нової генерації вчених історико-економічної школи внаслідок кадрових змін що відбулися на кафедрі російської історії. Викладачами Університету св. Володимира стали учні М. В. Довнар–Запольського: С. Д. Сташевський, П. П. Смірнов, Б. Г. Курц, Н. Д. Полонська, Г. А. Максимович.

Підбиваючи певні підсумки діяльності гуртка М. В. Довнар–Запольський в 1915 році писав, що його учні студенти та професорські стипендіати на друкували більше п'ятдесяти наукових робіт і що головним завданням історико-етнографічного гуртка була розробка найбільш складних і не розроблених історії господарства та соціальної історії Московського періоду.

Ключові слова: київська школа економічної історії М. В. Довнар–Запольського, київська історико-економічна школа М. В. Довнар–Запольського, Університет св. Володимира, історико-етнографічний гурток, С. І. Михальченко.

Нові геополітичні реалії роблять одні дослідження більш актуальними інші менш, змінюється тематика наукових досліджень, однак минуле історичної науки, на нашу думку, завжди буде привертати увагу вчених. Теоретичні дослідження не настільки цікаві читачу, проте їх актуальність є менш залежною від впливу часу і змін царині політики. Київська школа економічної історії одна з небагатьох наукових шкіл що працювали на ниві історичної науки в кінці 19 на початку 20 століття. Її історія це одна з сторінок минулого української історіографії. Актуальність тематики підвищує складність терміну наукова школа в історичній науці. Кожне нове дослідження наукової школи створює умови для подальших більш широких теоретичних узагальнень. Крім того більшість вчених київської історико-економічної школи в подальшому стали жертвами сталінських репресій, про них майже не писали в радянський час. Цю інформаційну лакуну слід заповнювати новими і новими дослідженнями.

Серед сучасних істориків київську школи економічної історії вивчать вчені України, Білорусі, Росії. Значний поступ в дослідженні школи загалом пов'язаний з доробком російського вченого С. І. Михальченка [17; 18]. Він розглядав київську історико-економічну школу як одне з поколінь київської школи істориків. Важливе значення для історіографії мають дослідження присвячені окремим представникам школи І. В. Верби [3] та І. Б. Матяш [16]. Нашим завданням є розповісти про найбільш плідний етап в діяльності київської школи економічної історії М. В. Довнар–Запольського.

Початковий період діяльності київської історико-економічної школи був надзвичайно важливим, фактично те що було реалізовано в перше десятиріччя діяльності історико-етнографічного гуртка власне і зробило можливим існування такого явища як київська історико-економічна школа М. В. Довнар–Запольського. Але все це було лише своєрідною підготовкою до часу найвищої активності в діяльності київської історико-економічної школи.

Влітку 1911 р. в Новгороді відбувся XV Археологічний З'їзд. На цей з'їзд з Києва відправились дві групи учнів М. В. Довнар–Запольського. Перша – екскурсанти з членів гуртка (студенти університету) та кілька слухачок Київських жіночих курсів з числа гостей гуртка [21, с. 12]. В Новгороді екскурсанти познайомились із старожитностями, були присутніми на засіданнях з'їзду [9, арк. 25]. Зокрема, вони оглянули Спасо–Нередицьку церкву, Новгородський Кремль, Софійський собор, міський музей, а також комітет з'їзду організував огляд двох монастирів Антонієвого та Юрієва [21, с. 13–14, 21–22]. Для цієї групи представників гуртка відвідини Новгорода були цілком успішними: крім багатого екскурсійної програми на засіданнях з'їзду вони познайомились з новими напрацюваннями російських вчених в історії, етнології, археології та інших суміжних дисциплінах. Але ще більш вдалим вояж до Новгорода виявився для іншої групи учнів Митрофана Вікторовича, яка складалася переважно з професорських стипендіатів Університету св. Володимира. Вони вже безпосередньо брали участь в цьому науковому форумі і виголосили ряд доповідей: А. М. Гневушев «Дворцовая выть в Новгородской земле», Б. Г. Курц «Иоганн де Родес и его донесения о Московском государстве» та «Кильбургер и его сочинение о русской торговле во второй половине XVII в.», С. Д. Сташевський «Пятна 142 г. и торги и промыслы Московского государства», Н. Д. Полонська «Черты быта крепостных крестьян по данным вотчинного архива князей Куракиных и Чичериных» та «О древнейших старо–русских церквях» [21, с. 18–21]. Згодом за результатами з'їзду було зазначено що особливо привернули до себе увагу молоді київські науковці, що працюють під керівництвом проф. М. В. Довнар–Запольського над розробкою нових архівних матеріалів з історії економічного побуту Московської Русі. Тоді заговорили про нову школу істориків–економістів [3, с. 43–44].

У 1911 році гуртківці заснували музей [5, арк. 1–3]. Його колекція складалася як з пожертв членів гуртка так і сторонніх осіб. Наглядав за музеєм С. П. Вельмін [27, с. 183]. Вже через рік постало питання про його

розширення. Університет надав музею більш зручну аудиторію та виділив кошти на купівлю шафи і двох вітрин для зберігання монет і старовинних грамот [5, арк. 1–3].

Наприкінці 1912/13 навчального року гурток у зв'язку з наближенням десятиріччя своєї діяльності утворив комісію для організації відзначення цієї дати [27, с. 178]. Святкування вдалося і стало приводом для того, щоб підвести певні підсумки діяльності. 30 вересня 1913 року, о восьмій годині вечора, в Х аудиторії Київського Комерційного інституту (директором якого був Довнар–Запольський) відбулося урочисте засідання [30, арк. 3]. На ньому були присутні декан історико–філологічного факультету професор М. М. Бубнов, професор І. В. Шаровольский, приват–доценти В. П. Клінгер і В. А. Розов, а також бібліотекар університету В. О. Кордт. До дня свого десятиріччя гурток отримав кілька вітальних телеграм, серед них було й поздоровлення від міністра освіти Л. А. Кассо [27, с. 181]. На урочистому засіданні було прочитано звіт про десятирічну діяльність гуртка, й зроблено повідомлення Є. Д. Сташевського: «К вопросу о стоимости воеводского управления на севере в XVIII в.», а П. П. Смирнов поділився з присутніми спогадами про виникнення історико–етнографічного гуртка [7, арк. 62]. Крім того, було прийнято рішення відзначити річницю утворення гуртка випуском ювілейного збірника статей, присвяченого М. В. Довнар–Запольському [27, с. 181].

До свого десятиріччя історико–етнографічний гурток підійшов маючи неабиякі успіхи. За десять років діяльності гуртка відбулося 64 засідання, через гурток пройшло більше ста студентів. Чимало з них отримали досвід роботи з архівними матеріалами в сховищах Москви, Санкт–Петербургу, Києва, Катеринослава [1, с. 383–389]. Це дало привід не лише для святкових заходів, але й для підняття нарешті питання про організацію гуртком власного друкованого органа. Такий крок мав досить серйозні передумови. До цього часу члени гуртка публікували свої статті частіше за все в «Университетских Известиях» – загально університетському виданні, де друкувалися всі вчені Університету св. Володимира. Але штат університету, відповідно і наукова активність невпинно зростали. На 1911 рік об'єм однієї книги «Университетских Известий» порівняно з кінцем XIX століття зріс з 10–12 друкованих аркушів до 25–30, і не дивлячись на це редакція була переповнена матеріалами [24, с. 102]. Рада університету була змушена вжити заходи що мали зменшити навантаження на редакцію. Зокрема вона постановила: «Придерживаться строго тех же правил 5 января 1879 года в отношении того, чтобы в «Известиях» печатались сочинения и диссертации лиц, принадлежащих к составу университета и те сочинения студентов, которые удостоены награды золотой медалью и признаны факультетами, заслуживающими помещения на страницах «Известий»» [24, с. 106]. Але навіть з публікацією медальних робіт виникали проблеми з огляду на те, що затримувався друк дисертацій роботам студентів доводилося довго чекати своєї черги. Коли та надходила доводилося скорочувати чи самі роботи, чи додатки до них, чи взагалі не друкувати додатки [25, с. 133]. А останнє було просто

неможливим оскільки особливістю історичної школи М. В. Довнар–Запольського є ґрунтовне використання історико–статистичного методу, і як результат численні статистичні таблиці органічно доповнювали дослідження. Обмеження друку в «Университетских Известиях» ще сильніше било по гуртку з огляду на те, що Києві не було інших видань де можна було б друкувати роботи студентів [25, с. 133].

Для київської школи економічної історії потреба друкувати результати своїх досліджень стала доволі нагальною, оскільки її наукова продуктивність значно зросла. Зокрема, в 1913 році М. В. Довнар–Запольський пише: «... и последними 2 – 3 годами я особенно дорожу, как такими, которые привели меня и моих учеников к наиболее важным научным результатам» [15, с. 401]. Він змушений був звернутися до Ради університету з доповідною запискою 29 травня 1913 року [25, с. 128]. Митрофан Вікторович розповів, що члени гуртка надрукували 21 найменування книг і статей, 53 такі роботи надрукували його учні що закінчили Університет св. Володимира. Крім того він зазначив: «В настоящее время совершенно закончены и частью могут быть сданы в печать девять студенческих работ, из которых три представляют собой обширные исследования, в значительной части, основанные на архивном материале. Две довольно обширные работы уже мною одобрены к печати и заканчиваются авторами их; на будущее время предположен ряд работ, для выполнения которых некоторые студенты этим летом отправляются в архивы» [25, с. 132]. Отже, гурток мав безперечні успіхи, які варті були того щоб Рада звернула на нього увагу. Окрім того в гуртку накопичилися студентські наукові роботи, які досить важко було надрукувати в Києві. Рада університету підтримала М. В. Довнар–Запольського і в свою чергу звернулася до Міністра освіти виділити тисячу рублів на друк робіт що накопичилися і п'ятсот рублів виділяти щорічно [25, с. 128].

Слід було чекати відповіді Міністерства освіти, але гуртківці не стали цього робити. В травні 1913 року вийшов перший збірник статей гуртка [21, с. 389]. Тобто ще до звернення М. В. Довнар–Запольського до Ради університету. Повна назва друкованого органу гуртка була «Сборник статей членов Студенческого Историко–Этнографического кружка при Университете Св. Владимира под руководством проф. М. В. Довнар–Запольского», скорочена назва «Сборник статей». В перший випуск «Сборника статей» увійшли роботи: П. В. Орлова «Пришлые рабочие в Москве в XVII в.», Д. Н. Богородицкого «Очерк торговли Нижнего–Новгорода за XVI – XVII вв.», А. М. Гневушева «Новгородская выть в землях дворцовых в XVII в.», М. Ф. Яницького «Торговля пушным товаром в XVII в.», С. Г. Коломинского «Торговля солью на Руси в XVI – XVII вв. и общее состояние соляных промыслов в указанный период времени» [28]. Перший збірник був цілком присвячений економічній та соціальній історії Росії XVI – XVII ст.

Міністерство народної освіти з розумінням поставилося до аргументів Митрофана Вікторовича і призначило гуртку субсидію в 500 рублів на рік, й погодилося передати тисячу [6, арк. 1]. Це була надзвичайно важлива подія для членів гуртка, тепер

була можливість регулярно друкувати їх роботи. В Києві подібні асигнування отримувало ще Історичне товариство Нестора літописця (а саме 800 рублів щорічно), але воно мало 176 членів станом на 1913 рік [13, с. 27], крім того до нього входили переважно далеко не початківці, як у гуртку.

Ця подія позитивно вплинула на наукову продуктивність гуртка. Після першого випуску «Сборника статей» в досить короткі строки почали готуватися до друку інші випуски. Всі книги «Сборника статей» можна поділити на дві групи: до першої належить друк окремих монографічних досліджень, друга група це власне і є збірники статей. Зокрема в якості випусків «Сборника статей» вийшли такі монографічні дослідження членів гуртка: другий випуск П. В. Клименко «Западно-русские цехи XVI – XVIII вв.» [12], четвертий випуск М. Ф. Яницький «Экономический кризис в Новгородской области XVI в.» [31], п'ятий випуск Г. М. Белоцерковский «Тула и Тульский уезд в XVI и XVII веках» [2], шостий випуск Б. Г. Курц «Сочинение Кильбургера о русской торговле» [14]. З колективних збірників статей гурток випустив ще третій випуск, сьомий випуск, а також «Юбилейный сборник статей», який був випущений з нагоди десятиріччя гуртка і присвячений М. В. Довнар-Запольському. Таким чином протягом 1913–1915 років вийшло вісім випусків «Сборника статей», кілька десятків студентів отримали, дуже часто вперше, змогу надрукувати свої статті. Гурток перетворюється в справжню кузню наукових кадрів і хоча в ньому готували переважно істориків Росії українська історіографія має завдячувати цим золотим для цього наукового об'єднання рокам за: П. В. Клименка, В. М. Базилевича, В. О. Романовського, П. К. Федоренка та ін.

Значно посилилась підготовка нової генерації вчених історико-економічної школи М. В. Довнар-Запольського внаслідок кадрових змін що відбулися на кафедрі російської історії. Власне на ній було дві професорські кафедри, одну після В. Б. Антоновича займав М. В. Довнар-Запольський, інша тривалий час залишалася незайнятою. Поважаючи традицію Митрофан Вікторович не виступав за скасування останньої, але за словами його учня П. П. Смирнова намагався займати обидві кафедри, або принаймні півтори. Певним чином «заполнением пустоты» служив приват-доцент В. Ю. Данилевич [23, с. 308]. Він був як і М. В. Довнар-Запольський учнем В. Б. Антоновича [29, с. 20]. М. В. Довнар-Запольський свого часу планував взяти його на кафедру ще в 1903, це вдалося здійснити значно пізніше після смерті в 1906 році П. В. Голубовського. Хоча В. Ю. Данилевич не захистив навіть магістерської дисертації за допомоги М. В. Довнар-Запольського йому вдалося обійти доволі серйозного конкурента М. С. Грушевського, який також бажав зайняти цю кафедру [22, с. 126–130]. Декан історико-філологічного факультету М. М. Бубнов зазначав, що В. Ю. Данилевич вже давно б зайняв другу кафедру історії Росії, коли б мав хоча б магістерську дисертацію. Без захисту якої він не міг зайняти посаду навіть екстраординарного професора [1, с. 165]. В 1915 році В. Ю. Данилевич був змушений залишити Університет св. Володимира і отримав нове призначення в Варшавський університет

[23, с. 335]. Після цього на кафедрі російської історії викладали переважно учні Митрофана Вікторовича, педагогічна діяльність яких також позитивно впливала на формування історичної школи М. В. Довнар-Запольського. Звичайно не всі навчальні курси кафедри російської історії безпосередньо торкалися проблематики досліджень історичної школи, але методологія та методика історичного дослідження певна система знань носіями якої були учні М. В. Довнар-Запольського безперечно передавалася студентам. Зокрема, в осінньому семестрі 1915/16 навчального року для студентів підвідділу російської історії читалися наступні курси: професор М. В. Довнар-Запольський «История Литовско-русского государства» та «История русского народного хозяйства древнего периода», професор Є. Д. Сташевський «История Малороссии», приват-доцент П. П. Смирнов «Русская историография», приват-доцент Б. Г. Курц «История торговли в России XVIII в.», практичні заняття вели М. В. Довнар-Запольський, Є. Д. Сташевський, П. П. Смирнов [19, с. 36–37]. В доповнення до вищеназваних викладачів у 1916 році приват-доцентом була обрана Н. Д. Полонська [29, с. 20], а в 1917 році після того як кафедру залишив Є. Д. Сташевський почав викладати інший учень М. В. Довнар-Запольського Г. А. Максимович [10, арк. 1]. Поступово ці учні-викладачі стали найближчими помічниками М. В. Довнар-Запольського у справі формування школи. Судячи з звітів студентів членів історико-етнографічного гуртка про заняття в московських архівах в 1912–1914 роках в Москві їх консультували П. П. Смирнов, Є. Д. Сташевський, А. М. Гневушев [27, с. 187, 195, 208]. Взаємна підтримка, увага до наукових робіт представників школи – все це було характерним для учнів М. В. Довнар-Запольського.

У цей період учнями М. В. Довнар-Запольського були захищені перші дисертації. На початку 1913 року від Університету св. Володимира Міністерство освіти стало вимагати заміщення другої кафедри історії Росії. М. В. Довнар-Запольський запропонував Є. Д. Сташевському надрукувати магістерську дисертацію, захистити її в досить короткий термін і висунути свою кандидатуру на конкурс по заміщенню кафедри. Дисертація мала бути надрукована на початку травня 1913 року а вже в кінці цього місяця розраховували провести диспут. Дисертант став дуже швидко готувати книгу і відповідно це позначилось на якості роботи. Сам Євгеній Дмитрович визнавав величезний ризик підготовки за один місяць книги в 400 сторінок з питань, якими він частково зовсім не займався, а частково ледь ухопив [23, с. 308–310]. Однак, оскільки опонентам потрібен був час для роботи з книгою то влаштувати захист весною не вдалося, факультет вирішив перенести розгляд питання на осінь [23, с. 310]. М. В. Довнар-Запольський настільки сприяв Є. Д. Сташевському, що навіть відклав захист іншого свого учня Г. А. Максимовича [20, с. 137]. В жовтні 1913 році вийшла розгромна рецензія на книгу Є. Д. Сташевського авторитетного московського вченого С. Б. Веселовського [26, с. 358–380], проблема організації захисту значно ускладнилась. Зважаючи на актуальність дослідження факультет допустив його до захисту [11, с. 3].

Диспут обіцяв бути скандальним, власне частково він таким і був, але В. С. Іконніков та М. В. Довнар-Запольський, які опонували першими, не виступали з різкою критикою. Третій опонент В. Ю. Данилевич, який в результаті оголошення конкурсу втрачав кафедру, що він де-факто займав, керуючись головним чином рецензією С. Б. Веселовського почав досить гостро критикувати дисертанта. Іноді використовуючи вирази на кшталт «квалифицированный плагиат». Публіка поставилася до опонента досить неприязно і наслідків для дисертанта його виступ не мав. На шостій годині диспуту слово взяв ще один опонент П. П. Смірнов, який також гостро критикував книгу, але 9 голосів проти 1 (В. Ю. Данилевича) і С. Д. Сташевський отримав звання магістра російської історії [23, с. 320–321]. В 1914 році, значно спокійніше, магістерську дисертацію «Деятельность Румянцева–Задунайского по управлению Малороссией» захищає Г. А. Максимович [8, арк. 89].

Підбиваючи певні підсумки діяльності гуртка М. В. Довнар-Запольський в 1915 році писав: «За течение этого времени членами Кружка рядом поколений студенческой молодёжи и частью профессорскими стипендиатами напечатано более 50 научных работ из которых многие представляют собой весьма солидные и по объёму и по значению научные работы. Главной задачей научной деятельности руководимого мною Кружка является изучение наиболее трудных и неразработанных вопросов истории хозяйства и социальной истории Московского периода» [30, арк. 9]. В 1913 році М. В. Довнар-Запольський вказав в листі до попечителя Київського убового округу, що його учнів вже визнають науковою школою [15, с. 400]. На нашу думку, головним підсумком дослідженого вище періоду є, саме це, поява згадок про наукову школу М. В. Довнар-Запольського.

Підсумовуючи все вищевикладене вважаємо за необхідне відзначити, що головними рисами цього періоду історії Київської історико-економічної школи було широке розгортання наукової роботи її представниками, активний друк результатів цієї роботи, чому сприяла видавнича діяльність історико-етнографічного гуртка. Також старші з учнів М. В. Довнар-Запольського стають активними його помічниками у формуванні наукової школи. Крім того, київська школа економічної історії в означений період вже цілком сформована і визнається науковою школою в колі російських істориків.

Список використаних джерел

1. Alma Mater: Університет св. Володимира напередодні та в добу Української революції. 1917–1920. Матеріали, документи, спогади: У 3 кн. / Упоряд.: В. А. Короткий, В. І. Ульяновський. – Кн.1. Університет св. Володимира між двома революціями. – К.: «Прайм», 2000. – 702 с.
2. Белоцерковский Г. М. Тула и Тульский уезд в XVI и XVII веках. – К., 1914. – 164 с.
3. Верба І. В. Життя і творчість Н. Д. Полонської-Василенко (1884–1973). – К., 2000. – 339 с.
4. Верба І. Олександр Оглоблин: життя і праця в Україні. – К., 1999. – 383 с.
5. Да м. Києва. – Ф.16. – Оп.448. – Спр.185.
6. Там само. – Оп.449. – Спр.150.
7. Там само. – Оп.465. – Спр.371.
8. Там само. – Оп.465. – Спр.1285.
9. Там само. – Оп.465. – Спр.3500.
10. ІР НБУ. – Ф. III. – №9939.
11. Киевская Мысль. – 1917. – №17.

12. Клименко П. В. Западно-русские цехи XVI – XVIII вв. – К., 1914. – 166 с.

13. Кракий отчёт о состоянии и деятельности Императорского Университета Св. Владимира в 1913 году // Университетские Известия. – 1914. – №8.

14. Курц Б. Г. Сочинение Кильбургера о русской торговле. – К., 1915. – 607 с.

15. М. В. Довнар-Запольский – директор Киевского коммерческого института. Новые документы (Пуб. С. И. Михальченко) // Проблемы Славяноведения. – 2005. – №7. – С.393–408.

16. Матяш І. Б. Особа в українській архівістиці. – К., 2000. – 228 с.

17. Михальченко С. И. Киевская школа в российской историографии (В. Б. Антонович, М. В. Довнар-Запольский и их ученики). – М., 1997. – 228 с.

18. Михальченко С. И. Киевская школа в российской историографии (середина XIX – первая треть XX в.): Автореф. дис. ... д-ра. ист. наук. – Москва, 1997. – 27 с.

19. Обзорение преподавания на историко-филологическом факультете на 1915–1916 учебный год // Университетские Известия. – 1915. – №9. – С.1–27.

20. Острянюк А. М. В. Довнар-Запольский – Г. А. Максимович: епістолярний вимір // Сёма Міжнародныя Доўнараўскія чытанні. – Гомель, 2010. – С.132–141.

21. Отчет о деятельности Историко-Этнографического Кружка при Университете св. Владимира за 1911/12 учебный год // Университетские Известия. – 1914. – №10. – С.1–114.

22. Перапіска М. В. Доўнар-Запольскага з дзеячамі навукі Украіны (1893–1908) / Склад.: В. М. Лебедзева і інш. – Гомель, 2005. – 170 с.

23. Переписка С. Б. Веселовского с отечественными историками / Сост.: Л. Г. Дубинская, А. М. Дубровский. – М.: Древлехранилище, 2001. – 528 с.

24. Протоколы заседаний Совета Императорского Университета Св. Владимира 27 мая, 22 августа и 2 сентября 1911 года // Университетские Известия. – 1912. – №3. – С.95–127.

25. Протоколы заседаний Совета Императорского Университета Св. Владимира за 1913 г. // Университетские Известия. – 1915. – №3. – С.1–133.

26. Рецензия С. Б. Веселовского на книгу Е. Д. Сташевского // Журнал Министерства народного просвещения. – 1913. – №10. – С.358–380.

27. Сборник статей студентов историко-этнографического кружка и др. студенческих работ (при имп. Университете св. Владимира в Киеве) / (Под ред. М. В. Довнар-Запольского). – Киев, 1915. – Вып.7.

28. Сборник статей студентов историко-этнографического кружка и др. студенческих работ (при имп. Университете св. Владимира в Киеве) / (Под ред. М. В. Довнар-Запольского). – Киев, 1913. – Вып.1.

29. Ульяновський В. І. Наталя Дмитрівна Полонська-Василенко-Моргун: сторінки життєпису // Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. – Т.1. До середини XVII століття. – 4-те вид. – К.: Либідь, 2002. – С. V–LXXXVIII.

30. ЦДАК України. – Ф.262. – Оп.1. – Спр.25.

31. Яницкий М. Ф. Экономический кризис в Новгородской области XVI в. – К., 1915. – 235 с.

References

1. Alma Mater: Universytet sv. Volodymyra naperedodni ta v dobu Ukraїns'koi' revoljucii'. 1917–1920. Materialy, dokumenty, spogady: U 3 kn. / Uporjad.: V. A. Korotkyj, V. I. Ul'janovs'kyj. – Kn.1. Universytet sv. Volodymyra mizh dvoma revoljucijamy. – K.: «Prajm», 2000. – 702 s.
2. Belocerkovskij G. M. Tula i Tul'skij uезд v XVI i XVII vekah. – K., 1914. – 164 s.
3. Verba I. V. Zhyttja i tvorčist' N. D. Polons'koi'–Vasylenko (1884–1973). – K., 2000. – 339 s.
4. Verba I. Oleksandr Ogloblyn: zhyttja i pracja v Ukraї'ni. – K., 1999. – 383 s.
5. DA m. Kyjeva. – F.16. – Op.448. – Spr.185.
6. Tam samo. – Op.449. – Spr.150.
7. Tam samo. – Op.465. – Spr.371.
8. Tam samo. – Op.465. – Spr.1285.
9. Tam samo. – Op.465. – Spr.3500.
10. IR NBU. – F. III. – №9939.
11. Kievskaja Mysl'. – 1917. – №17.

12. Klimenko P. V. Zapadno-russkie cehi XVI – XVIII vv. – K., 1914. – 166 s.
13. Kratkij otchjot o sostojanii i dejatel'nosti Imperatorskogo Universiteta Sv. Vladimira v 1913 godu // Universitetskie Izvestija. – 1914. – №8.
14. Kurc B. G. Sochinenie Kil'burgera o russkoj torgovle. – K., 1915. – 607 s.
15. M. V. Dovnar–Zapol'skij – direktor Kievskogo kommercheskogo instituta. Novye dokumenty (Pub. S. I. Mihal'chenko) // Problemy Slavjanovedenija. – 2005. – №7. – S.393–408.
16. Matjash I. B. Osoba v ukrai'ns'kij arhivistyci. – K., 2000. – 228 s.
17. Mihal'chenko S. I. Kievskaja shkola v rossijskoj istoriografii (V. B. Antonovich, M. V. Dovnar–Zapol's'kij i ih ucheniki). – M., 1997. – 228 s.
18. Mihal'chenko S. I. Kievskaja shkola v rossijskoj istoriografii (seredina XIX – pervaja tret' XX v.): Avtoref. dis. ... d-ra. ist. nauk. – Moskva, 1997. – 27 s.
19. Obozrenie prepodavaniya na istoriko-filologicheskom fakul'tete na 1915–1916 uchebnyj god // Universitetskie Izvestija. – 1915. – №9. – S.1–27.
20. Ostrjanko A. M. V. Dovnar–Zapol's'kij – G. A. Maksymovych: epistoljarnyj vymir // Sjomyja Mizhnarodnja Doynaraŭskija chytanni. – Gomel', 2010. – S.132–141.
21. Otchet o dejatel'nosti Istoriko-Jetnograficheskogo Kruzhka pri Universitete sv. Vladimira za 1911/12 uchebnyj god // Universitetskie Izvestija. – 1914. – №10. – S.1–114.
22. Perapiska M. V. Doynar–Zapol'skaga z dezhachami navuki Ukrainy (1893–1908) / Sklad.: V. M. Lebedzeva i insh. – Gomel', 2005. – 170 s.
23. Perepiska S. B. Veselovskogo s otechestvennymi istorikami / Sost.: L. G. Dubinskaja, A. M. Dubrovskij. – M.: Drevlehranilishhe, 2001. – 528 s.
24. Protokoly zasedanij Soveta Imperatorskogo Universiteta Sv. Vladimira 27 maja, 22 avgusta i 2 sentjabrja 1911 goda // Universitetskie Izvestija. – 1912. – №3. – S.95–127.
25. Protokoly zasedanij Soveta Imperatorskogo Universiteta Sv. Vladimira za 1913 g. // Universitetskie Izvestija. – 1915. – №3. – S.1–133.
26. Recenzija S. B. Veselovskogo na knigu E. D. Stashevskogo // Zhurnal Ministerstva narodnogo prosvshhenija. – 1913. – №10. – S.358–380.
27. Sbornik statej studentov istoriko-jetnograficheskogo kruzhka i dr. studencheskih rabot (pri imp. Universitete sv. Vladimira v Kieve) / (Pod red. M. V. Dovnar–Zapol'skogo). – Kiev, 1915. – Vyp.7.
28. Sbornik statej studentov istoriko-jetnograficheskogo kruzhka i dr. studencheskih rabot (pri imp. Universitete sv. Vladimira v Kieve) / (Pod red. M. V. Dovnar–Zapol'skogo). – Kiev, 1913. – Vyp.1.
29. Ul'janovs'kij V. I. Natalja Dmytrivna Polons'ka–Vasylenko–Morgun: storinky zhyttjepsu // Polons'ka–Vasylenko N. Istorija Ukrai'ny: U 2 t. – T.1. Do seredyny XVII stolittja. – 4–tje vyd. – K.: Lybyd', 2002. – S. V–LXXXVIII.
30. CDIAK Ukrai'ny. – F.262. – Op.1. – Spr.25.
31. Janickij M. F. Jekonomicheskij krizis v Novgorodskoj oblasti XVI v. – K., 1915. – 235 s.

Karpus' D. O., Ph.D. doctoral candidate, economical theory and history chair assistant professor, Biloserkivskii national agricultural university (Ukraine, Bila Tserkva), karpusdmitro@ukr.net

M. V. Dovnar–Zapol'skij's scientific school functioning in the most intense period (1911–1915)

The historical events and intense period of scientific school functioning is mentioned in this article. During the research such methods as: problem-chronological, comparative-historical, retrospective, system-analogical and synthesis have been used.

The 10th anniversary of an ethnographic and historical circle was celebrated in 1913. In honor of the circle foundation anniversary, it was decided to publish a collection of articles dedicated to M. V. Dovnar–Zapol'skij in the homage book during the meeting.

The first circle articles collection was published in May, 1913. The full name of articles collection was 'Articles collection of St. Vladimir University ethnographic and historical circle members by professor M. V. Dovnar–Zapol'skij' and the short name – 'Articles collection'. Russian economic and social history of the XVI – XVII centuries was mentioned in the first collection of articles. Dovnar–Zapol'skij wrote that his students and professors that were grant holders had published more than 50 research results.

That event influenced well on the circle scientific activity. In a very short period new collections of articles were ready to be published after the first publication of 'Articles collection'.

As science circle productivity increased, Kyiv school had some economic problems, it needed some money to publish the research results. From Board of Education M. V. Dovnar–Zapol'skij got yearly subsidy for publishing.

A new school generation of economic and social scientists was trained well as a new teachers staff was changed at the Russian history department. The students of M. V. Dovnar–Zapol'skij became the teaching staff of St. Vladimir University. Between them were E. D. Stashev'skij, P. P. Smirnov, B. G. Kurts, N. D. Polons'ka, G. A. Maksymovych.

Summing up the school activity, one might say that the main task for ethnographic and historical circle was the research of Moscow household and social history period.

Keywords: Kyievan school of economic history of M. V. Dovnar–Zapol's'kij, M. V. Dovnar–Zapol's'kij's scientific school learning, St. Volodymyr University, history and ethnographic section, S. I. Mykhalchenko.

* * *

УДК 94(477)

Костів М. Б.,
студент, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
kostivmb@gmail.com

ПРОВЕДЕННЯ ПЕРШИХ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ В ІСТОРІЇ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (1991 РІК): ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Для нової незалежної держави процес легалізації влади через загальнонаціональні вибори відіграв надзвичайно важливу роль. В 1991 році для України постала конкретна потреба проведення президентських виборів, щоб через механізм всенародного волевиявлення обрати очільника, який буде керувати державою в перехідний період.

Метою статті є спроба дослідити процес проведення перших президентських виборів в історії України. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань: дослідити, систематизувати та узагальнити процес проведення президентських виборів в 1991 році на основі історичних джерел та опублікованих наукових досліджень з даної теми.

Для реалізації мети її завдань дослідження використано системний аналіз, що дозволить виявити особливості агітаційної діяльності кандидатів на пост президента України в 1991 році. За допомогою порівняльного методу здійснено зіставлення виборчих стратегій кандидатів.

Відзначається значне національне піднесення на час проведення виборів, підтримка всіма кандидатами ідеї незалежності України, використання трибуни Верховної Ради як майданчика для передвиборчої агітації.

Ключові слова: Україна, незалежність, вибори, виборча кампанія, кандидати.

Перші президентські вибори в історії незалежної України стали одним із найважливіших кроків на шляху до визнання та утвердження суверенітету України. Виборчий процес 1991 року став важливим кроком у процесі розбудови державності і формуванні демократичних цінностей у населення.

Дана тема залишається актуальною для дослідження, адже саме перші вибори стали однією із ключових подій, яка визначила долю України в майбутні десятиліття. Досить часто історики згадують дану тему тільки побіжно, не намагаючись проаналізувати причини і наслідки саме такого ходу виборчої кампанії.

Дослідники по гарячих слідах намагалися проаналізувати перші президентські вибори в Україні. Зокрема С. Білокінь в статті «Історичний шанс? З історичного досвіду державотворення» [1], аналізує причини перемоги Л. Кравчука на виборах, розглядає особливості переломної епохи в історії України які дозволили саме представникам колишньої партноменклатури зберегти владу в своїх руках. Набагато ширше президентські вибори аналізує В. Литвин у працях «Політична арена України. Дійові особи та виконавці» [7], «Україна: політика, політики, влада» [8], «Україна на межі тисячоліть» [9]. Автор дає коротку характеристику всім семи зареєстрованим Центральною виборчою комісією кандидатам, ділить їх на три групи. Такий аналіз сприяє